

מסורת הש"ס

א) זכמים לח: לעיל טו.
ב) ונספח פ"ג י"ב, י"ג.
ג) [נספח נא: ד] ו' [נספח, א] זכמים ג, ו' זכמים טו.
ד) זכמים ג, ו' [נספח דבריה לזכמים פ"ג א].

תורה אור השלם

1. ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו במועדה לבנות הספיר ובעצם השמים לטהר: שמוהו כי יתהוה עליו מן הים באצבעו שבע פעמים ויהוה וקדשו משמאת בני ישראל: ויקראו לו שם קרנות מזבח קטרת השמים לפניו: וישא באהל מועד יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד: ויקראו לו
2. וקראו הבהן בקרבה באצבעו ונתן על קרבת מזבח העולה ואת כל בדיה ישפך אל יסוד המזבח: ויקראו לו

הגהות הגר"א

[א] גמי (ואי צבית אימא) תל"ז: [ב] שם כהא כ"ל וכהא: [ג] שם (כאמון) מו"מ (ועי ת"י).

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

תוס' ישינים

מר סבר לייפניו יד מרינא. קשה הי"ד יוסף מנה לן דליפניו ד מרגל דילמא לנטוש עלמא ויעומה משום דלית ליה לרבי יוסי הגלילי כ"י יוסי דלמר פתחא דכפון קאי דכפי רש"י לעיל, וא"כ על כרחיה מקף דרך יימן דמן דיעא כההיא קרן ענב כרישת, ועוד הקשה דמתי' כבדא לעיל החינוך פירוש מן הדרוס, וא"כ איך עוכל לומר ששמינו דסב"י כ"י יוסי הגלילי כיון שפרשם עמו דפתחא דכפון קאי, וי' נטקין לומר דפתחא ק"י משנה כהא כ"י יוסי (הגלילי) ודלא כמתני' דלעיל, ועוד קשה לרבי מאיר מאי שגה דגני מניח לו? יוסי מפרש לקמן בפתיחה דפליגי כן אי פתחא דדרוס קאי או כפון וגי' ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי דלעיל ימי כבשי לא מפרש ליה. על כן נראה לרבי ששפילי לר' יוסי הגלילי פתחא דדרוס ימי ומשמע ליה ואלא לא המוצא עד שילא ועמדו שמונתו על מזבח דלא נפק לגמרי מחולי מזבח ומשום דרך יימן לר' יוסי דהקפא מתחיל כןן לפניות משכיליו ל' גופו חוץ למזבח ועמדו כמזבח ופניו למערב אם יושבו יימי לקן לפניות הוה ליה דרך יימן, אלא אם יושבו ידו יימית לקן דרומית וכו' דרך שמהל, וכן דקדמה לקמן טעמא דר' יוסי משום דפתחא דכפון קאי היינו משום דשמעינא כמתני' דלמר כהיא כ"י, אלא אי לאו דשמעינא כמתני' דלמר לא היינו מוילין טעמא אלא כמו שפירשנו לר' יוסי הגלילי, אלא השתא דשמעינא כהיא כמתני' ליה לפרושי דלא פליגי ר' יוסי

הוציאו לו פרק חמישי יומא

ואי צבית אימא אי צבירא לן, דהקפה כמזבח הפנימי כרגל היא דהקפה דחיצון דכולי עלמא ילפינן פניס ממוח לענין יימן אלא צבירא ליה להני תנאי דהקפה ביד ובמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות לפי שאינו נרץ להקפין כרגל שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה: מכלל דר"ק. לא שני ליה

בין הקפת פנימי לחיצון אלא שניהן כרגל ותנא קמא דמתני' רבי יוסי הגלילי היא דהא דכתיב קאמר צבירא: סביב דמוצה הפנימי. דכתיב ביה על קרנות המזבח סביב (ויקרא טו): כסביב דמוצה החיצון. מיה זה כרגל אף זה כרגל: במקום חדא קרן. שהקפן של חיצון אמה על אמה: מתניסין רבי יהודה היא. דשמעינן ליה דלמר משום רבי אליעזר הכי: ועל כוון הוא כוון מלמעלה למטה. צו שלפניו על כרחו כדי שלא יזכר הדס לתוך בית ידו והואיל וגזוהו היא יותר מידו נרץ להיות ראשי אצבעותיו למעלה ואם מושך מלמטה למעלה הדס זו לתוך בית ידו וצאותו של דלדין נותן כדרך שהתחיל צו חוץ מלמטה שצלבאכסון שהיא רחוקה ואם לא למשך מלמעלה למטה טורח הוא לו להיות כפוף ופושט זרועו עד כלות המתנה אלא משכופף גופו ופושט זרועו מתחיל למטה ומקפץ והולך למעלה: ועל כוון נותן מלמעלה למעלה. שכן נוח לו לכל הרחוקות: דלא יטווסים מאניה. דכפרשית: אפליגיה דמוצה. כאלמנה גרפיה כמלו: טהר טיהרא. תרגום של כהר"ם (בכאשית מג) שהוא כחלי היום: חנייה אומר נצד לפוני היה נוסף. כל שצד האזות. חנייה סבר פתח דפרוכת דדרוס וכו נפיק צמערבית דרומית פגע והתם לא הייב עדי דנפיק חיצונו דקרנות דרומית ויהיב והדר למערבית דרומית לשמאל משום דכהא אחייב צבירא כדלמך לעיל ומשם למערבית כפויית כפויית מורחית והתם דגמריה לחיטוי יהיב שצד האזות: ורבי יוסי סבר פתח צלפון. כדקאמר כמתני' הלכן כמורחית כפויית מתחיל וצדויות מורחית מסיים והתם יהיב להאזות: במקום שקידשו. כקרנותיו שם טהרו כהאזות: דאמר קרא. גבי פר כהן משח ואת כל דם הפר וגו' (ויקרא ז) ותניא צמורת כהנים ו הפר לרבות פר יוס הכפורים שיהו שיריו נשפכין ליסוד אשר פתח אהל מועד זה אמה מערב: יתח אמה. האמורה כחטאת החיונה: ה"ג אמרש ילמד ירידתו מן הכבש וכו'. ירידתו מן הכבש כחיונות לייחאמו מן ההיכל ושירים הפנימיים צידו: זה וזה. חיונות ופנימיות: ילמד ספוס. חיונות שאלה פורש כהן לאחיה יסוד: בן אלו יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד (שם) והוא יסוד מערב: קסבר פיתחא. דהיכל דדרומו של מזבח קאי הלכן יסוד אשר פתח דרומי. צבית מדרשו של ר"ש בן יוחי היו שוין משנת רבי ישמעאל וגורסין צה זה זה יסוד דרומי לומר חור זו רבי ישמעאל: וסימן. שלא טעמה לומר זה זה יסוד מערב זה שוין: משום גברי לגברא. תלמידי ר' שמעון משכו את ר' ישמעאל לומר כדכתיב: אלא

נט.

דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. ולא גרסינן צההוא פגע ביה צבירא ועליל צפרק אמר להם הממונה (דף נב). פי' אין מעבירין על המזבח גרסינן: משכוח גברי לגברא. צב' אחיהו מקומן (זכמים דף נב): איתא נמי וגרס רש"י התם זה זה יסוד מערבי וסימן משכוח גברי לגברא ומפרש רש"י זה לשונו תלמידי רבי ישמעאל שהן רבים משכו את ר"ש בן יוחי לומר כדכתיבם ולא נהירא לר"י דצפרק כתרל דזכמים (דף קט): פליגי נמי רבי ישמעאל ור"ש צבירא דלא המנוחה ולא הנמלה דר' ישמעאל אומר דזו חו שילה ור' שמעון אומר זו חו ירושלים תנא דר' ישמעאל דכדי רבי שמעון זו חו ירושלים ורש"י משכוח גברי לגברא ומפרש רש"י ר' שמעון בן יוחי שפירש משך את תלמידי ר' ישמעאל להניח דברי רבס והשתא קשה חדא אין זה סימן דלדבריה דרך הוא שרבים מתגברין ומושכין את היסוד וא"כ אתי למיטעי ולומר איפכא גברי לגברא א"כ מה סימן הוא ועוד דלא צבירא מקומן הוא איפכא גברי לגברא א"כ אתי למיטעי וע"כ נראה כמו שפרש"י כאן זה זה יסוד דרומית מיהו ה"ג משכו גברי לגברא פירוש ר"ש בן יוחי שהזכר שמו ושם אצוי משך תלמידי רבי ישמעאל שהזכר שמו ולא שם אצוי לומר כדכריו וה"ג נמי צפרק כתרל דזכמים (ג"ז טס) וכן פי' גרסון צפרק משך ואפילו אי גרסינן צמוריה גברא לגברי כגירסת רש"י דהתם נראה דלא קשה מה שהקשימי הא אתי למיטעי ולהפך הסי' ולומר גברי לגברא ד"ל דזה היה ידוע שרבי שמעון האריך ימים אחר רבי ישמעאל ותלמידי רבי ישמעאל נמשכו ללמוד לפניו אחר פטירת רבס ואורכו למעלה הוא על הנמשך אחר חזירו לציתו בין שהם רבים בין שהוא יחיד יש לו לומר כדכרי מי שהוא נמשך אלנו: עד

ואי בעית אימא אי סבירא לן הקפה כרגל דכולי עלמא לא פליגי דילפינן פניס ממוח והכא בהא קא מיפלגי מר סבר הקפה ביד ומר סבר הקפה כרגל ואי בעית אימא דכ"ע הקפה ביד והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן יד מרגל ומר סבר לא ילפינן וסבר ר' יוסי הגלילי הקפה ביד והא מדרקתני סיפא ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא מכלל דתנא קמא לא סבירא ליה אלא מחוורתא כדשינונן מעיקרא מר סבר הקפה ביד ומר סבר הקפה כרגל ואי בעית אימא וכן סביב דמוצה פנימי כסביב דמוצה החיצון ומר סבר כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דמזבח חיצון קאי תניא אמר ר' ישמעאל שני כהנים גדולים נשתירו במקדש ואי ראשון זה אומר בידו הקפתו וזה אומר ברגלי הקפתו זה נותן טעם לדבריו זה נותן טעם לדבריו סביב דמוצה פנימי כסביב דמוצה החיצון וזה נותן טעם לדבריו כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דחיצון קאי: רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא: מתניתין מני ר' יהודה היא דתניא ר' מאיר אומר רבי אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כוון היה נותן ממועלה למטה רבי יהודה אומר ר' אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כוון הוא נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש שנותן ממועלה למטה כי היכי דלא ניתוסין מאניה: הזה ממנו על טהרו של מזבח: מאי טהרו כדאמר רבי יהודה אומר ר' אליעזר אומר ר' מאיר מיתבי כ"ש כשהוא מזהה אינו מזהה לא ע"ג האפר ולא ע"ג הגחלים אלא אותה גחלים אילך ואילך ומזהה אלא אמר רבה בר רב שילא אילך ואילך כדכתיב וכעצם השמים לטהור תניא חנייא אומר בצד צפוני הוא נותן רבי יוסי אומר בצד דרומי הוא נותן במאי קמיפלגי מר סבר פיתחא בדרום קאי ומר סבר פיתחא בצפון קאי דכ"ע מיהא היכא דגמרן מתנות דקרנות התם יהיב על גגו מאי טעמא אמר קרא וטהרו וקדשו מקום שקדשו שם טיהרו: שירי הדרם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון: דאמר קרא ואת כל דם הפר ישפוך וכו' נפיק כההוא פגע ברישא: ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומית: ט"ר ו' יסוד דרומית אתה אומר יסוד דרומית או אינו אלא יסוד מערבית אמרת ילמד ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל כמסוך לו ואי זה זה יסוד מערבי אף ירידתו מן הכבש כמסוך לו ואי זה זה יסוד דרומי בשלמא ר' ישמעאל קסבר ילמד סתום ממפורש אלא ר' שמעון בן יוחאי מאי טעמא אמר רב אשי קסבר פתחא בדרום קאי תנא דבי רבי ישמעאל בדבי רבי שמעון בן יוחאי זה זה יסוד דרומית וסימנך משכוח גברי לגברא: אלו ואלו מתערבין באמה ויוציאן וכו': תנו רבנן מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון וחכ"א יאין מועלין בהן עד פגע ברישא פי', הא דאמר מפורש הוא דם הפר שנשפך ביסוד מערב, שנאמר ואת כל דם היסוד מוכח העולה אשר פתח אהל מועד. הנה מפורש ביסוד המזבח שהוא כנגד פתח אהל מועד והוא יסוד מערב של מזבח החיצון. וסתום הוא דם העולה ושאר הובחים של מזבח החיצון שנאמר בהם ואת כל דם היסוד ישפוך אל יסוד המזבח וכו' וליכא אומר ר' ישמעאל זה מפורש וזה סתום ילמד סתום מן המפורש. ור' שמעון בן יוחאי אמר כוליה מזבח בצפון קאי שנמצא יסוד דרומי הוא הסמוך כנגד פתח אהל מועד, כי כל המזבח בצפון, וירושאיא פתחא אהיל מועד כנגדו, דרום המזבח אינו גימיל למערב אלא אם כן הופך פניו לצדו. מורה הגימיל למימי המזבח כמיהו. דבי ר' ישמעאל הם חכמים הרבה, ובי ר' יוחאי אש אחד, ומיכסהו בגדי לגברא ושנו הכל כר' ישמעאל זה זה יסוד מערב. אילו ואילו מתערבין באמה. כלומר, כל הדמים מתערבין באמה ויוציאן לנחל קדרון ונמכרין לגננין לבלל הנגהה מהן בלא פדיון מועלין בהן, חייבין קרבן מעילה. ת"ר מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמים אומרין אין מועלין.

עין משפט
נר מצוה

פה א ב ג מיי פ"ד מהל
עבודת יוסי' ה"ל ג:
פ"ד מ"י פ"ג מלכות
מעילה הלכה יא:

רבינו חננאל

אביעית אימא אי סבירא לן דהקפה כמזבח הפנימי כרגל הוא ילפינן פניס ממוח, והכא בהא פליגי ר' יוסי הגלילי סבר הקפה כרגל ור' עקיבא סבר הקפה ביד. ואביעית אימא כולי עלמא הקפה ביד, ונתנה, דליכא למימר דר' יוסי הגלילי סבר הקפה ביד, דהא מתניתין לר' יוסי הגלילי היא. וקתני סיפא ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא. כלומר, בידו היה מקף ולא כרגל, מכלל דתנא קמא דהוא ר' יוסי הגלילי סבר הקפה כרגל, דאם כן הוה ליה למימר ר' אלעזר מאי אחא לאשמועינן היינו תנא [קמא] אלא מחוורתא כדשינונן מעיקרא, והוא [ד] וירי' סבר הקפה כרגל ור' עקיבא סבר הקפה ביד. ואביעית אימא אי סבירא ביד, דהא מתניתין לר' יוסי הגלילי היא. וקתני סיפא ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא. כלומר, בידו היה מקף ולא כרגל, מכלל דתנא קמא דהוא ר' יוסי הגלילי סבר הקפה כרגל, דאם כן הוה ליה למימר ר' אלעזר מאי אחא לאשמועינן היינו תנא [קמא] אלא מחוורתא כדשינונן מעיקרא, והוא [ד] וירי' סבר הקפה כרגל ור' עקיבא סבר הקפה ביד. ואביעית אימא אי סבירא ביד, דהא מתניתין לר' יוסי הגלילי היא. וקתני סיפא ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא. כלומר, בידו היה מקף ולא כרגל, מכלל דתנא קמא דהוא ר' יוסי סביב דמוצה הפנימי כבינין דרך יימן כסביב דמוצה החיצון. ורש"י סבר סביב דמוצה הפנימי במקום חדא קרן דמזבח חיצון קאי כולי מזבח הפנימי אמה הוא וקרן מזבח החיצון אמה. תניא שני כהנים נשתירו ששימשו במקדש ראשון אחד אומר בידו הקיפתו ואחד אומר ברגלי הקיפתו. כלומר, אירע קרי באחד מהן ונכנס השני ושימש תחתיו, ונשתירו שניהם. ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כוון היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שנותן ממועלה למטה. מתניתין מני ר' יהודה היא, דתניא ר' יהודה אומר, ר' אלעזר אומר על כוון הוא נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש, שנותן ממועלה למטה. כי היכי דלא נותוסין מאניה, כלומר אם יתחיל למעלה חיצונין שמה יפול הדרם על גבדיו ורשפון כליו. הוה על טהרו של מזבח ד' פעמים כו' איתין לאוקומיה פלגא דמזבח ונדחית, ואוקומיה גלויא דמזבח. וכיון שהעמדנו טהרו של מזבח גלוי, כלומר אינו מזה על גבי הגחלים ולא על גבי אפר, אלא חותה אילו ואלו ומגלה גוף המזבח ומה על החוב עצמו. ואחיה המקום כמזבח מזה. תניא ר' תנאי אומר כד דרומי היה מזה ר' יוסי אומר בצפון, ולדברי הכל הקפה ביד ולא ילפינן הקפה כרגל. ור' תנאי ילפינן פתחא בדרום קאי ומרס דנפיק התם מדי. ור' יוסי סבר פתחא בצפון קאי כו'. ודכיל עלמא מיהא היכא דגמרן מתנות דקרנות התם יהיב ברישא מאי טעמא אמר שמואל דאמר קרא וטהרו וקדשו במקום שקדשו שם וטהרו. שירי הדרם היה שופך אל יסוד מערב. דקיימא לן אין מעבירין על המצות, וכי נפיק מן ההיכל ביסוד מערב פגע ברישא. ושל מזבח החיצון ביסוד דרומי, כדחנן שהכבש היה לדרומו של מזבח. וכי נחית מן הכבש ליסוד דרומי פגע ברישא פי', הא דאמר מפורש הוא דם הפר שנשפך ביסוד מערב, שנאמר ואת כל דם היסוד מוכח העולה אשר פתח אהל מועד. הנה מפורש ביסוד המזבח שהוא כנגד פתח אהל מועד והוא יסוד מערב של מזבח החיצון. וסתום הוא דם העולה ושאר הובחים של מזבח החיצון שנאמר בהם ואת כל דם היסוד ישפוך אל יסוד המזבח וכו' וליכא אומר ר' ישמעאל זה מפורש וזה סתום ילמד סתום מן המפורש. ור' שמעון בן יוחאי אמר כוליה מזבח בצפון קאי שנמצא יסוד דרומי הוא הסמוך כנגד פתח אהל מועד, כי כל המזבח בצפון, וירושאיא פתחא אהיל מועד כנגדו, דרום המזבח אינו גימיל למערב אלא אם כן הופך פניו לצדו. מורה הגימיל למימי המזבח כמיהו. דבי ר' ישמעאל הם חכמים הרבה, ובי ר' יוחאי אש אחד, ומיכסהו בגדי לגברא ושנו הכל כר' ישמעאל זה זה יסוד מערב. אילו ואילו מתערבין באמה. כלומר, כל הדמים מתערבין באמה ויוציאן לנחל קדרון ונמכרין לגננין לבלל הנגהה מהן בלא פדיון מועלין בהן, חייבין קרבן מעילה. ת"ר מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמים אומרין אין מועלין.